

La contribució dels arxius municipals al coneixement i la valoració dels arxius i de l'arxivística en la societat

XAVIER TARRAUBELLA I MIRABET.
Director de Lligall 1998-2001

L'any 2004, en el marc del 3r Laboratori d'Arxius Municipals, es presentava la primera —i fins ara única— enquesta específica que s'ha fet a la població catalana per saber quina és la imatge, el coneixement i el grau d'ús dels arxius al nostre país.¹

Aquesta enquesta, finançada per l'Oficina de Patrimoni Cultural de la Diputació de Barcelona, es plantejava com a objectius fonamentals: mesurar el grau de coneixement dels arxius públics, amb una atenció especial als arxius municipals; conèixer la imatge i la percepció que la població té dels arxius; mesurar el grau d'ús dels arxius municipals, i identificar els usuaris dels arxius municipals, com també les seves motivacions.

Dels resultats de l'enquesta hi ha alguns aspectes que interessa destacar per significatius, rellevants o, fins i tot, sorprenents:

- El 22,4% de la població catalana de setze a 75 anys havia visitat en alguna ocasió un arxiu municipal.

- Gairebé el 90% dels enquestats associaven els arxius municipals a conceptes positius com ara *informació* (48,5%), *memòria* (21%) i *drets* (16,7%).
- El 43,7% dels enquestats consideraven els arxius com a institucions que ofereixen informació útil per resoldre gestions administratives, mentre que un altre 36% els considerava com a part de la memòria col·lectiva i com a patrimoni que cal conservar.

La imatge que ens transmeten aquestes dades i percentatges és força positiva, tant pel que fa al nivell d'ús dels arxius municipals (pròxim al 25% de la població) com al grau de reconeixement de la utilitat i la funció dels arxius en la societat.

Aquestes dades crec que permeten matisar el discurs que potser encara massa sovint fem dins el col·lectiu professional amb relació a la poca presència dels arxius en la societat o al seu escàs reconeixement i valoració, una de les qüestions que preocupa més si tenim en compte les nombroses referències a aquesta circumstància que han aparegut al llarg del temps i que continuen apareixent en la bibliografia especialitzada.²

És ben cert que encara queda molta feina a fer, molt camí per recórrer, i que no es pot abaixar la guàrdia en cap moment. I també és cert, com diu Ramon Alberch, que «la mateixa diversitat i pluralitat dels *productes* i dels clients d'un arxiu —aspectes inequívocament positius— poden esdevenir factors que, lluny de fomentar la formació d'una imatge nítida i positiva, provoquin, per contra, un efecte de polarització».³ Però probablement també caldria començar a canviar el discurs de la lamentació i adquirir una autoestima més gran. I també és probable que el reconeixement i la valoració de la funció i la utilitat dels arxius estiguin més assentats entre els ciutadans que entre molts responsables polítics de les administracions que en són titulars.

Una altra aproximació a la situació ens la porta la taula rodona que amb el títol «Quina imatge té la societat dels arxiviers i dels arxius municipals a l'actualitat?» es va fer en el mateix Laboratori d'Arxius Municipals de l'any 2004.⁴ Una de les valoracions o conclusions de la taula rodona fou que els arxius havien avançat i prosperat els darrers 25 anys en l'ús i el reconeixement per part de la ciutadania, però que no ho havien fet tant com altres serveis culturals com ara museus i biblioteques. Coincideixo plenament amb aquesta afirmació, però a l'hora d'avaluar el grau de presència i d'ús dels arxius municipals potser caldria deixar de fer-ho en comparació dels museus i les biblioteques. En primer lloc perquè els arxius municipals no són únicament serveis culturals. Són també serveis administratius de suport a la institució a la qual pertanyen i als ciutadans. I en

segon lloc, perquè són serveis culturals especialitzats vinculats a la recerca o a la divulgació històrica i, per això, mai no podran competir —ni ho han de voler fer mai— amb les biblioteques i amb els museus locals, equipaments culturals de caràcter generalista o, si més no, adreçats al conjunt de la ciutadania.

Un cop feta aquesta introducció emmarcada per les aportacions del 3r Laboratori d'Arxius Municipals, la hipòtesi de treball que es vol desenvolupar en aquest article és la següent: els arxius municipals han tingut i tenen un paper rellevant i fonamental en el reconeixement social de la funció i la utilitat dels arxius en general, de tal manera que es pot considerar com una de les principals aportacions dels arxius municipals al món de l'arxivística i dels arxius els darrers 30 anys.

Aquesta contribució i tasca dels arxius municipals es produeix, al meu entendre, per la confluència d'almenys tres factors:

- Es tracta d'uns arxius de proximitat presents en bona part del territori, de manera que un percentatge elevat de la ciutadania disposa d'un servei d'arxiu municipal en la seva població.
- Són serveis d'arxiu que generalment apleguen de manera unitària tota la producció documental de la institució (administrativa i històrica), a més d'altres fons, tipologies i materials documentals molt diversos.
- Es tracta dels centres d'arxiu que ofereixen el ventall més ampli de serveis i d'usos als ciutadans, tant des de la perspectiva de la funció administrativa com de la recerca històrica, passant per la divulgació cultural.

Julio Cerdá reforça aquesta idea en considerar els arxius municipals com la tipologia d'arxius més coneguda per la ciutadania: a) per la seva vinculació i dependència de l'entorn més proper; b) per l'origen dels seus fons documentals, que els converteix en fidel testimoni de la memòria històrica dels habitants d'un municipi; c) per ser el conjunt de documents més proper als interessos i l'entorn vital dels ciutadans.⁵

Per tot plegat, els arxius municipals poden arribar a un conjunt molt ampli de població i posar a la seva disposició tot un seguit d'utilitats, de productes i de serveis, l'ús dels quals contribueix a ampliar i reforçar la seva consideració positiva, que, de retruc, s'extrapola i es generalitza per als arxius en general.

Els usuaris dels serveis dels arxius municipals els valoren, els identifiquen i els consideren de maneres molt diverses segons allò concret pel qual cadascú l'ha fet servir, i això pot provocar una certa polarització, una visió esbiaixada o parcial en la imatge obtinguda dels arxius, com s'esmentava més amunt. Però fins i tot considerant aquest risc, el fet que diversos grups de ciutadans coneguin

els diversos tipus de serveis i usos que poden obtenir en un arxiu municipal no deixa de contribuir a la consolidació progressiva d'una imatge positiva dels arxius en general.

Les múltiples funcions, utilitats i serveis que conflueixen en els arxius municipals amb relació a la ciutadania i a la societat en què estan incardinats, els podem sistematitzar en els següents: *a)* consulta administrativa i exercici de drets; *b)* consulta professional; *c)* recerca històrica; *d)* recuperació del patrimoni documental local; *e)* assessorament documental a entitats; *f)* difusió cultural; *g)* divulgació històrica; *h)* acció educativa; *i)* cohesió i integració social.

Els arxius municipals han tingut i tenen un paper rellevant i fonamental en el reconeixement social de la funció i la utilitat dels arxius en general, de tal manera que es pot considerar com una de les principals aportacions dels arxius municipals al món de l'arxivística i dels arxius dels darrers 30 anys.

a) Consulta administrativa i exercici de drets

La consulta administrativa apropa als arxius municipals un tipus de ciutadà que no hi accedeix de manera volguda o voluntària, sinó perquè és el lloc de l'Administració municipal on ha d'anar per poder consultar la documentació necessària per obtenir una informació útil per a la resolució d'un afer administratiu, jurídic o del seu interès. Aquest tipus de consulta ha estat el que més s'ha incrementat en els arxius municipals⁶ i el que actualment representa el percentatge més alt respecte al total si utilitzem com a referència l'enquesta publicada l'any 2004, en la qual es conclou que el 43,7% de la població considera els arxius com a institucions que ofereixen informació útil per resoldre gestions administratives.⁷

Una de les tipologies més consultades als arxius municipals amb finalitats administratives són els expedients de llicència d'obres, la informació dels quals resulta útil per a necessitats molt diverses, com ara:

- Conèixer els metres quadrats d'un pis que es vol comprar o llogar.
- Conèixer la data de construcció de l'edifici per acreditar-ne l'antiguitat.

- Obtenir els plànols i la memòria tècnica de la construcció de l'edifici per resoldre deficiències constructives.
- Conèixer els materials constructius utilitzats per determinar patologies edificatòries.
- Demostrar l'existència o la inexistència de determinats elements arquitectònics en el projecte davant contenciosos amb els veïns.
- Conèixer les característiques d'un habitatge en el cas de subhastes.
- Gestionar l'obtenció de la cèdula d'habitabilitat.
- Obtenir el canvi d'ús d'un pis o local.

Però a banda dels expedients de permís d'obra, altres tipologies documentals conservades en els arxius municipals les consulten també els ciutadans amb finalitats administratives diverses: expedients de llicència d'activitat, expedients de parcel·lació urbanística, expedients de canalització d'aigües residuals dels edificis, padró municipal d'habitants, expedients de plusvàlua, decrets, llibres d'actes, etc.

Aquestes i altres casuístiques de consulta administrativa de documentació dipositada als arxius municipals permet fer-los conèixer a un sector de la població que d'una altra manera potser mai no sabrien ben bé què és un arxiu o què els podria oferir. És un sector de la població que accedeix als arxius de manera totalment puntual i esporàdica, que potser només en farà ús un cop a la seva vida, però que n'haurà conegut una de les funcions i n'haurà rebut un missatge de servei útil en haver-li resolt una necessitat, sobretot si la consulta i l'obtenció de la informació desitjada han estat satisfactòries.

D'altra banda, hi ha un aspecte específic d'aquesta consulta que convé ressaltar perquè té un component afegit de reparació de danys o de greuges, i perquè porta als arxius municipals una altra tipologia de ciutadans i col·lectius. Un exemple molt clar del tipus d'ús i consulta al qual ens referim és el relacionat amb l'obtenció d'informació per a l'exercici de drets amb relació a les conseqüències i els efectes de la Guerra Civil espanyola del 1936-1939: reclamació d'indemnitzacions, reclamació de pensions, localització de persones desaparegudes, localització d'enterraments i de fosses comunes, etc. Els ciutadans i els col·lectius que fan ús dels arxius municipals amb aquestes finalitats els perceben com a serveis de suport, com a centres fonamentals per a l'exercici d'uns drets que, en alguns casos, presenten una elevada càrrega d'emotivitat o de superació d'una injustícia.

Aquests ciutadans, la propera vegada que sentin a parlar d'arxius en algun mitjà de comunicació o vegin en la seva població informació sobre alguna activi-

tat organitzada per l'arxiu, potser en faran una identificació positiva i processaran el missatge com a servei d'utilitat on han pogut resoldre una necessitat.

b) Consulta professional

Aquest és un altre tipus o finalitat de consulta que es consolida i es diversifica en la darrera etapa de l'arxivística municipal (del 1978 ençà). No es refereix exclusivament a la consulta realitzada per professionals que porten a terme treballs d'investigació i recerca històrica, sinó especialment a aquelles motivades per la recerca i l'obtenció d'informació i de documentació necessària per a l'exercici d'una activitat laboral.

Professionals com ara arquitectes, aparelladors, constructors, interioristes, agents de la propietat immobiliària, administradors de finques, advocats, enginyers, restauradors de patrimoni, periodistes, documentalistes, editors, escriptors, etc., fan ús de la documentació dels arxius municipals per necessitats laborals i professionals: per elaborar el projecte de rehabilitació d'un edifici o d'un monument, per fer informes tècnics, per gestionar processos de compravenda d'edificis i habitatges, per documentar una demanda o una reclamació, per documentar un article de premsa o una novel·la, per ambientar una pel·lícula de ficció o una sèrie de televisió, per il·lustrar un producte editorial, etc.

Les diferents possibilitats i usos professionals de la documentació dels arxius municipals els apropa a diversos sectors laborals de la societat, i converteixen els arxius en serveis de suport, útils per a la realització o l'execució d'un encàrrec professional.

c) Recerca històrica

La utilització dels arxius municipals amb finalitat de recerca històrica ha estat i és un dels usos més tradicionals i consolidats des del segle XIX.

Els arxius municipals són dipositaris del fons documental d'una institució —l'Administració municipal— secular, que en molts casos reula fins a l'època medieval, amb informació molt rica i variada amb relació al seu territori o població.

L'amplitud cronològica i temàtica de la documentació municipal l'ha convertida en una font fonamental i habitual per al desenvolupament de treballs de recerca històrica, reforçada en determinats períodes per la forta embranzida de línies de recerca específiques o fins i tot de *modes*. Per esmentar alguns exemples corresponents al període al qual ens estem referint en aquest article, la

documentació municipal ha estat una peça clau en el desenvolupament de la història local, en els estudis genealògics o en la recerca històrica sobre la Segona República i la Guerra Civil del 1936-1939.

Però el paper dels arxius municipals amb relació a la recerca històrica encara es reforça més si tenim en compte que, en nombroses ocasions, els arxius municipals han esdevingut veritables *arxius de la ciutat*: al fons municipal primigeni i originari s'hi suma l'existència de molts altres fons de procedència i de característiques diverses generats per persones o entitats relacionades amb el municipi. Molts arxius municipals són dipositaris de fons privats, patrimonials, d'empreses, d'entitats, etc., però també de col·leccions de tipologies documentals tan atractives des de molts punts de vista com ara les col·leccions de fotografies o de cartells. I, finalment, tampoc no hem d'oblidar que en molts casos també són dipositaris de col·leccions hemerogràfiques o de premsa local de caràcter històric, que, com sabem, han esdevingut una de les fonts més utilitzades en la recerca històrica sobre l'època contemporània.

Aquesta amplitud i varietat documental i informativa expandeix el ventall de possibilitats d'ús i facilita l'apropament a l'arxiu municipal d'un nombre més elevat d'usuaris interessats en la consulta de la documentació amb finalitats de recerca històrica, sia investigadors professionals o amateurs, genealogistes, estudiants o curiosos. Alguns autors afirmen, fins i tot, que els arxius municipals han d'atendre una demanda molt diversificada tenint en compte que el perfil dels investigadors és més variat que el d'altres arxius històrics.⁸ José Bernal Rivas reforçaria aquesta idea quan diu que l'ampliació de l'ús social dels arxius en el context de la *societat de l'oci* ha comportat l'increment d'una tipologia d'usuaris cada cop més nombrosa que ell anomena *público de tiempo libre* o *gente de la tercera edad*, les preferències dels quals se centren en la genealogia i la història local com a temes de recerca,⁹ raó per la qual, indefectiblement, han de fer ús, entre altra, de la documentació municipal.

Sigui com sigui, sembla evident que la utilització dels arxius municipals per a la recerca històrica és un altre element que contribueix a reforçar el coneixement i el reconeixement de la utilitat dels arxius en general.

d) Recuperació del patrimoni documental local

Enllaçant amb el concepte d'*arxiu de la ciutat* que hem comentat més amunt, és reconegut el paper actiu que molts arxius municipals exerceixen en la recuperació i la preservació del patrimoni documental local, incorporant-lo en els seus fons per la via de la donació, la cessió o el dipòsit. És evident que no es tracta

d'una funció exclusiva dels arxius municipals, com no són exclusives bona part de les funcions que estem comentant, però la suma de totes és el que confereix als arxius municipals el valor afegit que volem ressaltar amb relació a la tasca de coneixement i imatge dels arxius en la societat.

De tota manera, sí que hi ha alguns àmbits específics del patrimoni documental en què els arxius municipals han estat capdavanters o pioners en la seva recollida i preservació, com per exemple en el dels fons orals. Actualment hi ha projectes de recollida i tractament de fons orals en diverses tipologies d'arxius i d'institucions culturals, però els que han marcat una tendència de desenvolupament més gran en el nostre país han estat els arxius municipals, juntament amb alguns museus i fundacions.¹⁰

Avalen aquesta afirmació exemples com ara la creació d'un Departament de Fons Orals dins l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona l'any 1983, el primer d'aquestes característiques constituït en un arxiu espanyol, o els projectes de recollida de fons orals impulsats fa anys pels arxius municipals de Sabadell, l'Escala, Badalona o Castellar del Vallès.¹¹

En definitiva, podem concloure que la tasca de protecció i recuperació del patrimoni documental facilita i promou el contacte i la relació de l'arxiu municipal amb entitats, associacions, empreses i persones particulars del municipi i, també, propicia la identificació dels arxius com a equipaments culturals d'utilitat per a la protecció del patrimoni cultural i de la memòria d'una població.

e) Assessorament documental a entitats

Alguns arxius municipals han estat també artífexs de l'ofertament de serveis nous que permeten ampliar els seus usos i utilitats i, d'aquesta manera, també fer-se conèixer millor en determinats col·lectius d'una població. Ens estem referint a l'ofertament del servei d'assessorament a les entitats del municipi per a la gestió i l'organització dels seus fons documentals. Exemples d'aquesta casuística en són l'Arxiu Municipal de Viladecans,¹² l'Arxiu Municipal de Llagostera¹³ i, especialment, l'Arxiu Municipal de Girona,¹⁴ que disposa des de fa anys d'un complet programa d'assessorament a entitats i particulars en aspectes com ara la implantació de sistemes de gestió documental, l'elaboració de calendaris de conservació, la protecció de dades de caràcter personal i de l'accés a la documentació, l'aplicació i l'ús de les noves tecnologies en la documentació o la preservació i la conservació de documents, però també de serveis d'identificació i datació de documents antics, de regist i transcripció de documentació antiga o de custòdia temporal de documentació original.¹⁵

L'assessorament documental a entitats i associacions d'una població o territori no és un servei prestat habitualment pels arxius i la seva existència més aviat resulta excepcional, però no volem deixar de significar que siguin arxius municipals els que ho introdueixen, a més d'altres dos casos coneguts a Catalunya com són l'Arxiu Històric de Girona i l'Arxiu Comarcal de l'Anoia. D'una banda, perquè és una prova més del dinamisme dels arxius municipals i, de l'altra i més amb relació al que ens ocupa, perquè es converteix en una acció d'aproximació de la utilitat dels arxius i de l'arxivística a determinats sectors de la població, la qual cosa en propiciarà un millor coneixement i un reconeixement més elevat.

f) Difusió cultural

La planificació i el desenvolupament de projectes, programes i accions de difusió cultural és una funció comuna al conjunt dels arxius, sobretot d'aquells de caràcter històric. Però són també els arxius municipals els que tenen més possibilitats d'exercir i impulsar la funció cultural, com afirma Cayetano Tornel: «Y no porque sus fondos sean los más atractivos, sino por el contacto directo con otras entidades de carácter municipal y por la propia dinámica cultural que genera la población. A ello contribuye el hecho de que los ayuntamientos sean la administración más cercana al ciudadano y los archivos puedan, por tanto, aprovecharse, en su labor cultural, de los contactos continuos con colectivos y asociaciones diversas a los que no será difícil atraer a nuestros centros».¹⁶

Aquest caràcter d'impulsors i pioners de la funció cultural en l'àmbit arxivístic l'afirma també Ramon Alberch, en considerar que els arxius municipals són els que presenten més dinamisme, propiciat per la seva proximitat al ciutadà, per la seva capacitat d'interlocució amb entitats i associacions i per l'agilitat més gran de l'Administració local. A més, aquesta situació coincideix amb la d'altres països europeus com ara el Regne Unit i Alemanya, on la funció cultural correspon majoritàriament als arxius locals.¹⁷

Les activitats de difusió cultural que tradicionalment s'han organitzat o impulsat des dels arxius municipals són múltiples i variades: publicació de monografies històriques, revistes, butlletins o facsímils de documents; exposicions commemoratives de fets o esdeveniments històrics; exposicions documentals, fonamentalment de fotografies o de documents cartogràfics i iconogràfics; visites comentades a l'arxiu; cicles de conferències de temàtica històrica; convocatòria de beques, premis i ajuts a la recerca; realització d'itineraris històrics; col·laboració amb la premsa mitjançant la publicació d'articles de divulgació de la història local; organització de jornades de portes obertes; presentació de publicacions d'història; etc.

La contribució dels arxius municipals a la revaloració i el coneixement de les potencialitats dels arxius en general en el marc de l'acció cultural ens porta a parlar també dels programes d'organització dels arxius de petits municipis que han impulsat diverses administracions supramunicipals, especialment les diputacions provincials. En diferents territoris de Catalunya i de la resta de l'Estat espanyol, s'han desenvolupat programes de suport i assessorament a petits municipis que han consistit en l'organització i el manteniment de l'arxiu municipal. En alguns casos, però, aquests programes han anat més enllà i s'han elaborat projectes de difusió cultural, fonamentalment exposicions documentals.

Cal tenir en compte, com afirma Emilio Vidal, que «en los pequeños municipios suele tenerse una escasa estima por su archivo, la mayor parte de los vecinos desconocen incluso su existencia. La aparición de algo que se consideraba inexistente o perdido para la comunidad es un elemento de afirmación colectiva, que mejora la consideración del archivo en particular y del patrimonio documental en general». Per això, la realització de petites exposicions documentals com a culminació del procés de tractament i organització de l'arxiu municipal en una petita població pot representar un esdeveniment cultural recolzat per la visita de bona part dels habitants, com s'ha evidenciat en el cas del programa desenvolupat per la Diputació Provincial de Salamanca.¹⁸ Una altra experiència semblant és la portada a terme per la Diputació Provincial de Guadalajara, amb la realització d'exposicions itinerants utilitzant documents de diferents municipis i aprofitant alguna efemèride o esdeveniment històric d'interès comú. Els responsables del programa l'han considerada molt positiva, «ya que los objetivos de proyectar sobre el conjunto de la sociedad la importancia y utilidad de los archivos, con el consiguiente aumento de prestigio y mayor difusión del resto de actividades del centro, se había conseguido sin ninguna duda».¹⁹

És en aquest context que hem de considerar els programes de suport i assessorament als petits municipis en matèria arxivística impulsats per aquestes administracions supramunicipals, com una altra oportunitat que fa conèixer l'arxiu municipal i les seves potencialitats. I com a conseqüència d'això, pot contribuir també a millorar la consideració dels arxius i del patrimoni documental, de manera especial en un entorn en el qual potser no existiran altres equipaments culturals com ara museus o biblioteques (llevat potser del servei de bibliobús).

En l'àmbit de la funció cultural, també cal fer referència a la utilització dels mitjans de comunicació com una eina que pot contribuir al coneixement i la promoció dels arxius i de les seves funcions. I els arxius municipals també han estat pioners i impulsors d'aquest ús, afavorit per la facilitat més alta propiciada per

la proximitat amb els mitjans locals, fonamentalment en el cas de poblacions petites i mitjanes.

Conxa Saurí²⁰ considera el desconeixement de les funcions que pot acomplir un servei d'arxiu municipal com un dels principals problemes, i la utilització dels mitjans de comunicació a l'abast, com una de les maneres de contrarestar-lo. L'experiència de l'Arxiu Municipal de Palafrugell és un bon exemple del que estem dient, en haver aconseguit una presència cada cop més estable i continuada en diversos mitjans de comunicació locals i comarcals mitjançant fórmules diverses (notes de premsa, comunicació personalitzada, col·laboracions, reportatges sobre l'arxiu, etc.), la qual cosa permet considerar que «els mitjans de comunicació són avui un element valuós per a la difusió i la imatge dels arxius municipals, per aconseguir que siguin més presents en la societat i més valorats».²¹

Finalment, hem de referir-nos a la confecció de productes de marxandatge com un element més de la difusió cultural, i al fet que alguns arxius s'hagin apuntat també a la creació d'aquests materials en la línia del que de manera més habitual i tradicional fan els museus. I també els arxius municipals són pioners en la seva confecció, però sobretot en la creació d'un servei associat: la botiga dins de l'arxiu per comercialitzar aquests productes. És evident que la creació de botigues dels arxius no és un fet habitual, però no deixa de ser significatiu i representatiu que el cas més emblemàtic sigui el d'un arxiu municipal: l'Arxiu Municipal d'Amsterdam.

g) Divulgació històrica

Un altre sector en què els arxius municipals han exercit un paper rellevant ha estat el de la divulgació de la història, sobretot de la local, en un període de gran demanda i interès social per aquesta història més pròxima.

D'acord amb les afirmacions de Lurdes Boix,²² ha estat especialment en els arxius municipals on s'han manifestat els millors exemples d'integració de l'arxiu en una comunitat, precisament a partir d'accions de divulgació i apropament de la història local als ciutadans com ara: publicacions, tallers d'història, exposicions de fotografies antigues de l'entorn, commemoració de fets o esdeveniments històrics, itineraris, rutes històriques, etc. D'aquesta manera, en moltes poblacions els arxius municipals han esdevingut una bona plataforma de difusió i democratització de la història, han contribuït eficaçment a la recuperació de la identitat i han fomentat la cohesió social dels ciutadans.

En el terreny de la divulgació històrica hi ha un aspecte específic en què els arxius municipals no han tingut només un paper rellevant, sinó que també han

estat pioners amb relació als altres arxius: l'organització d'activitats commemoratives de fets històrics amb una dimensió turística.

Aquest tipus d'acció ha estat desenvolupada fonamentalment per poblacions turístiques situades en zones costaneres, les quals experimenten una gran afluència de turistes i visitants en el període estival.

Aquestes activitats, organitzades per l'arxiu municipal de la població i on els documents d'arxiu i la informació continguda han tingut un paper i un protagonisme fonamental, apropen un públic molt heterogeni no tan sols a la història d'un indret a partir de la representació o la recreació d'un esdeveniment històric, sinó també als documents, i d'aquesta manera, contribueixen a la revaloració i el coneixement dels arxius.

Com a exemples d'aquest tipus d'acció es poden destacar les portades a terme pels arxius de l'Escala («L'arxiu al carrer») i Sant Feliu de Guíxols («Jornada festiva») a Catalunya, i pels arxius de Torrelavega, Castro-Urdiales i Laredo a Cantàbria.²³

h) Acció educativa

En el nostre país, els arxius municipals també han estat pioners en la creació de serveis pedagògics o educatius, en la posada en marxa de tallers d'història o en la confecció de dossiers i maletes pedagògiques que permeten a docents i alumnes, fonamentalment de secundària, disposar d'uns materials d'arxiu útils per al coneixement de l'entorn o de la història més pròxima.

Tot i tractar-se d'experiències puntuals i no generalitzades i haver-se produït un cert alentiment general en la creació i el funcionament d'aquest tipus de servei, disposem d'alguns exemples interessants que han servit perquè, des dels arxius municipals, es faciliti als docents i sobretot als joves estudiants d'un municipi una aproximació al que són els arxius i els documents, el contacte amb les fonts documentals com a forma d'enriquiment del procés d'aprenentatge de les ciències socials, l'apropament a la realitat i la història més pròxima mitjançant els documents d'arxiu, i el descobriment de la relació entre els grans esdeveniments històrics i els del seu entorn local.²⁴

Aquests exemples pioners són els dels arxius municipals de Barcelona, Girona, Sant Feliu de Guíxols i Terrassa, amb l'impuls de tallers d'història i realització d'activitats pedagògiques, però també els dels arxius comarcals de la Segarra o la Selva, impulsors de projectes didàctics amb els centres d'ensenyament de les poblacions on estan situats (Cervera i Santa Coloma de Farners, respectiva-

ment). A la resta d'Espanya, una de les experiències pioneres i més fructíferes ha estat la de l'Arxiu Municipal d'Arganda del Rey, a la Comunitat de Madrid.²⁵

i) Cohesió i integració social

Els arxius municipals tenen una posició privilegiada per desenvolupar projectes que afavoreixin la integració social de persones immigrants o de sectors amb risc d'exclusió, gràcies a la riquesa dels seus fons, al coneixement profund de la història recent de la població i a la proximitat a les persones.²⁶

Tot i que amb un caràcter força excepcional, alguns centres arxivístics de titularitat municipal han estat impulsors o participants en projectes destinats a assolir aquest objectiu. La creació d'aquests projectes s'ha produït en indrets amb una forta presència de població immigrant, partint de la utilització dels programes de visites escolars d'alumnes de primària i secundària per dur a terme accions específiques adreçades als grups escolars amb una forta presència d'immigració entre els seus alumnes.

L'Arxiu Municipal de Barcelona representa l'exemple més significatiu i conegut en haver publicat l'experiència, i més concretament l'Arxiu Municipal del Districte de Ciutat Vella,²⁷ un territori on al voltant del 50% de la població escolar són fills d'immigrants. Amb projectes com ara «El món és diversitat. El barri és diversitat» i «Coneixes Ciutat Vella? Itinerari pels serveis del Districte», l'Arxiu es converteix en un element d'apropament i de comprensió del context social, històric i cultural de l'entorn territorial.

Veiem doncs que, en un àmbit tan sensible i complex com és ara el de la immigració i la seva integració sociocultural, els arxius municipals poden portar a terme també accions d'utilitat gràcies sobretot a l'essencial i ja destacat factor de proximitat.

Fins aquí l'anàlisi de les diverses funcions que exerceixen o poden exercir els arxius municipals en el seu entorn social, i la justificació de com aquestes funcions actuen com a factors d'apropament dels arxius a la ciutadania. I acabem, després de l'argumentació, convertint en afirmació la hipòtesi que formulàvem a l'inici de l'article: els arxius municipals han contribuït i contribueixen de manera rellevant al reconeixement i la valoració social dels arxius en general.

Notes

- 1 LAPORTE, Antoni. «El coneixement i la imatge dels arxius a Catalunya». *Lligall*. Núm. 22 (2004), p. 485-503.
- 2 Una de les referències més recents a aquesta qüestió l'hem trobada a la ponència sobre la comunicació externa dels arxius a Catalunya presentada a les X Jornades d'Arxivística de Catalunya de l'any 2005: DIVERSOS AUTORS. «La comunicació externa dels arxius a Catalunya: per un *feedback* global». *Lligall*. Núm. 23 (2005), p. 153-190. En el primer paràgraf del text s'afirma el següent: «No cal ser gaire endeví per copsar que en un segment ampli de la nostra societat encara existeix molt desconeixement sobre què és un arxiu o sobre què fa un arxiver. Això en el millor dels casos, ja que encara és més evident un cert obscurantisme o la càrrega negativa dels que ens veuen com a personatges immersos en secrets i amagatalls d'informació».
- 3 ALBERCH i FUGUERAS, Ramon. *Els arxius, entre la memòria històrica i la societat del coneixement*. Barcelona: Editorial UOC, 2002, p. 143.
- 4 BARRIS i RUSSET, Josep M. «Resum de la taula rodona "Quina imatge té la societat dels arxivers i dels arxius municipals a l'actualitat"». *Lligall*. Núm. 22 (2004), p. 507-510.
- 5 CERDÀ DÍAZ, Julio. «El archivo municipal y su relación con los ciudadanos». *Lligall*. Núm. 16 (2000), p. 365-382.
- 6 ALBERCH i FUGUERAS, Ramon. «Les usagers des archives municipales». *Comma*. Núm. 2/3 (2003), p. 77.
- 7 LAPORTE, Antoni. *Op. cit.*, p. 488.
- 8 MERLOS ROMERO, María Magdalena. «Administración local y cultura: los archivos municipales». Dins *XII Jornadas de Archivos Municipales: El archivo en el entorno cultural*. Madrid: Consejería de Educación y Cultura, 1998, p. 220.
- 9 RIVAS FERNÁNDEZ, José Bernal. «El papel de los archivos en la sociedad del ocio». Dins *Actas del XIV Congreso Internacional de Archivos, Sevilla 2000* [recurs electrònic].
- 10 ÚBEDA QUERALT, Lluís. «Una aproximació als arxius amb fonts orals en l'àmbit català». *Perspectiva Escolar*. Núm. 265 (maig 2002), p. 43.
- 11 ÚBEDA QUERALT, Lluís. *Op. cit.*, p. 47-48.
- 12 AJUNTAMENT DE VILADECANS. *L'Arxiu Municipal de Viladecans. L'equipament gestor del patrimoni documental local* [quadríptic informatiu].
- 13 <www.llagostera.cat/index.asp> [consulta: 27 d'agost de 2009].
- 14 BOADAS i RASET, Joan; CASELLAS i SERRA, Lluís-Esteve. *Com no perdre els papers*. Girona: Ajuntament de Girona. Servei de Gestió Documental, Arxius i Publicacions, 1997.
- 15 <www.girona.cat/sgdap/cat/arxiu_serveis.php> [consultat: 27 d'agost de 2009].
- 16 TORNEL CARBACHO, Cayetano. «El archivo como centro de difusión cultural». *Irargi*. Núm. V (1992-1993), p. 138.
- 17 ALBERCH i FUGUERAS, Ramon. «El marco de la función cultural en los archivos municipales». Dins *XII Jornadas de Archivos Municipales: El archivo en el entorno cultural*. Madrid: Consejería de Educación y Cultura, 1998, p. 34.
- 18 VIDAL MATÍAS, Emilio. «La difusión del patrimonio documental de los pequeños municipios. Exposiciones de archivos en los ayuntamientos de la provincia de Salamanca». Dins *XII Jornadas de Archivos Municipales: El archivo en el entorno cultural*. Madrid: Consejería de Educación y Cultura, 1998, p. 204-205.
- 19 BALLESTEROS SAN JOSÉ, Plácido; RODRÍGUEZ PANIZO, Paloma. «Organización de exposiciones en archivos de la administración local: la experiencia del plan de organización de

- archivos municipales de la provincia de Guadalajara». Dins *Archivos, ciudadanos y cultura*. Toledo: Anabad Castilla-La Mancha, 1999, p. 73-78.
- 20 SAURÍ ROS, M. Concepció. «Mitjans de comunicació i arxius municipals: l'experiència de l'Arxiu Municipal de Palafrugell». *Lligall*. Núm. 15 (1999), p. 185-208.
- 21 SAURÍ ROS, M. Concepció. *Op. cit.*, p. 199.
- 22 DIVERSOS AUTORS. *Archivos y cultura: manual de dinamización*. Gijón: Ediciones Trea, 2001, p. 109-110.
- 23 DIVERSOS AUTORS. *Archivos y cultura... Op. cit.*, p. 119-133.
- 24 DIVERSOS AUTORS. *Archivos y cultura... Op. cit.*, p. 59-61.
- 25 CERDÁ, Julio. «Didáctica del archivo. Aplicaciones pedagógicas de los documentos de un archivo municipal». Dins *II Coloquio Internacional de Archivística*. Bergara, 1994.
- 26 «Les archives contre l'exclusion». Dins *Gazette des archives*. Núm. 184-185 (1r-2n trimestre 1999), p. 113-122.
- 27 ITURRATE i COLOMER, Germà. «Arxiu, educació i immigració a Ciutat Vella. Entre el risc i el rigor». *Lligall*. Núm. 19 (2002), p. 185-204.

RESUM

L'article es dedica a analitzar les funcions, els usos i els serveis que ofereixen o poden oferir els arxius municipals a la societat, per posar en relleu com aquests arxius actuen com a factors de coneixement, de valoració i de divulgació dels arxius en general. La confluència en els arxius municipals de funcions i de serveis com ara la consulta administrativa, la consulta professional, la recerca històrica, la recuperació del patrimoni documental local, l'assessorament documental a entitats, la difusió cultural, la divulgació històrica, l'acció educativa o la cohesió i la integració social, els situa en una posició rellevant, única, per afavorir el reconeixement dels valors i de les utilitats dels arxius i de l'arxivística en la societat.

RESUMEN

En el artículo se analizan las funciones, los usos y los servicios que ofrecen o pueden ofrecer los archivos municipales a la sociedad, para poner de relieve la forma en la que actúan como factores de conocimiento, valoración y divulgación de los archivos en general. La confluencia en los archivos municipales de funciones y de servicios como la consulta administrativa, la consulta profesional, la investigación histórica, la recuperación del patrimonio documental local, el asesoramiento documental a entidades, la difusión cultural, la divulgación histórica, la acción educativa o la cohesión e integración social, los sitúa en una posición destacada, única, para favorecer el reconocimiento de los valores y de las utilidades de los archivos y de la archivística en la sociedad.

ABSTRACT

This article analyses the functions, uses and services that municipal archives offer or can offer society, to demonstrate how they act as factors of archival knowledge, evaluation and information in general. The confluence of functions and services in municipal archiving—such as administrative and professional file consultation, historical research, recovery of local archival heritage, archival consulting to entities, cultural dissemination, historical information, educational action or social integration and cohesion—places them in an important and unique position to aid in the recognition of the value and usefulness of archives and archival science in society.

RÉSUMÉ

Cet article présente une analyse des fonctions, des utilisations et des services qu'offrent ou peuvent offrir à la société les archives municipales afin de mettre en évidence la manière dont elles agissent en tant que facteurs de connaissances, d'évaluation et de divulgation des archives en général. La confluence, au sein des archives municipales, des fonctions et des services tels que la consultation administrative, la consultation professionnelle, la recherche historique, la récupération du patrimoine documentaire régional, l'assistance documentaire aux institutions, la diffusion culturelle, la divulgation historique, l'action éducative ou la cohésion et l'intégration sociale, place celles-ci dans une position particulière et unique, ce qui permet de favoriser la reconnaissance des valeurs et des utilisations des archives et de l'archivistique au sein de la société.